

enim operatur salutem non se sola et immediate, sed per spem, penitentiam, bona opera, Sacramenta, ad quae hominem excitat. Vide canonem 3.

Nota hic obiter, hanc Apostoli sententiam extendi quoque posse ad salutem corporis; est enim generaliter vera: nam Evangelium est virtus et causa instrumentalitatis salutis et vite non tantum futurae, sed et praesentis, idque non solum voce, sed etiam scripto. Nam, ut docet S. Augustinus, tract. 7 in Joannem, Evangelii scriptus codex, cum aegrotis applicatur, morbos eorum sanat. « Cum caput, inquit, tibi dolet, laudamus, si Evangelium ad corpus tibi apponeris et non ad ligaturam cucurreris. » Rationem dat D. Thomas, II II, Quæst. XCVI, art. 4: « Verbum Dei, inquit, non est minoris efficacitæ, quam reliquæ Sanctorum, sed reliquis utitur ad salutem; ergo pari modo, imo majori, ad eandem licet uti verbo Dei scripto, sive Evangelio. »

Atque hinc orta est consuetudo fidelium, ut Evangelium S. Joannis contra venena, veneficia, morbos aliisque incommoda gestent et circumferant. Verum Apostolus proprie non de corporali, sed de spirituali salute hic loquitur, quam conciliat Evangelium non solum voce et prædicatione, quod proprie hic intendit Apostolus, sed etiam scripto. Hinc de B. Cecilia canimus: « Virgo gloriosa semper Evangelium Christi gerebat in pectore. » Nimirum ut per illud conciliaret sibi fortitudinem ad martyrium, atque ad maritum, aliosque fidei hostes ad fidem convertendos: quod et factum est. Hinc etiam in Vita S. Barnabæ Apostoli legitimus, illius corpus repertum fuisse sub Zenone Imperatore in Cypro, habens ad pectus Evangelium S. Matthæi, ipsius Barnabæ manu scriptum: videtur enim Barnabæ Evangelium hoc secum sepeliri voluisse, ut illud haberet quasi pignus celestis resurrectionis Evangelii promissæ. Verum Apostolus, ut dixi, de Evangelio non scripturam, sed prædicatione hic loquitur.

JUDEO PRIMUM (quia primum ac potissime a Christo et Apostolis, Math. x, 5, annuntiatum est Evangelium Judæis, quibus promissum erat Christus) et (id est deinde) GRÆCO, — id est Gentili: quia enim Græci post Alexandrum latissime linguam cum regno propagarunt. hinc Græcus idem est quod Gentilis. Ita S. Augustinus, epist. 200.

Nota: Copula et hic significat deinde, vel secundo: opponitur enim « primum. Vide Can. 23(1), 17. JUSTITIA ENIM DEI IN EO (Evangelio) REVELA-

(1) « Hoc et sequenti commate 17, ait Rosenmullerus, continetur primaria thesis quam in dogmatica hujus epistolæ parte tractat Apostolus, quæ est hæc: Religio Christianæ esse auxilium efficacissimum perdendi quosvis homines, qui cum suscipiant, sive sint Judæi, sive Pagani, ad veram felicitatem et æternam salutem, hæc ad eam rem quæ esse amplius Judæismo. »

Deo gestandi et regendi Evangelium S. Joannis unde dicitur? Cecilia et Barnabas Evangelium semper habebant in pectore.

Fides viva inclusit opera.

Locus Habacuc cap. II illustratus.

Allegorice loquitur Habacuc de Christo.

TUA. — Querens quænam hic intelligatur *justitia Dei*.

Respondit Origenes, Ambrosius et Chrysostomus, intelligi illam qua Deus in se justus est, scilicet qua juste retribuit justis premium, impiis et injustis supplicium, ut vult Origenes; aut, ut Ambrosius, qua in se justus, id est verax est in promissis; aut, ut Chrysostomus, qua in se justus, id est bonus est et benignus hominibus propter Christum.

Secundo, Theodoretus: *Justitia Dei*, inquit, est illa, qua Christus ex rigore justitiæ Deo Patri pro nobis satisfacit.

Tertio, genuine et aptissime, S. Augustinus, lib. De Spiritu et Litt., cap. IX: *Justitia Dei*, inquit, est justitia divina, non Judaica, non philosophica, qua scilicet nos Deus justificat per Christum, quæ nos revera in oculis Dei justos facit: hæc justitia revelatur et clare docetur in Evangelio Christi. Simili modo sumitur « salus, » Psal. m, 9, ubi dicitur, « Domini est salus, » qua scilicet salvos nos facit, q. d. Domini est salvare et dare nobis salutem.

EX FIDE IN FIDEM. — Primo, S. Anselmus hoc tripliciter exponit: primo, ex fide unius Dei, in fidem Trinitatis; secundo, ex fide primi adventus Christi ad salvandum, in fidem secundæ adventus ejus ad judicandum; tertio, ex fide humanitatis Christi in fidem divinitatis.

Secundo, S. Augustinus, lib. De Spiritu et Litt., cap. XI: Ex fide, inquit, prædicationum, in fidem audientium et credentium.

Tertio, S. Thomas: « Ex fide in fidem, » id est, ait, per fidem Christi in omni estate necessariam ad salutem, q. d. Ex fide patrum, in fidem nepotum.

Quarto, S. Ambrosius: Ex fide, inquit, promittentis Dei, in fidem hominis credentis Dei promissis.

Quinto, Theodoretus et Oecumenius: Ex fide, inquit, rerum præteritarum in Christo, in fidem rerum futurarum in nobis.

Sexto, aptius Origenes, Chrysostomus, Theodoretus et Toletus: Ex fide, inquit, veteris Testamenti obscura, in claram fidem novi Testamenti, ad quam vetus illa nos ducit quasi pædagogus.

Septimo, Beda: Ex fide, ait, hic obscura, in fidem, id est in claram visionem in cælis. Sic et S. Augustinus, lib. II Quæst. Evang., cap. XXXIX.

Octavo, et aptissime, Theophylactus, Oecumenius, Adamus et Pererius: « Ex fide, » inquit, incipiente et imperfecta, « in fidem » proficentem, perfectam, charitate formatam, similis modo augescentem, vel in se intrinsece, vel extrinsece per charitatem in virtutes alias, quas fides excitat, q. d. In Evangelio revelatur vera justitia, quæ est et proficit ex fide in fidem, id est, quæ incipit, alitur, augetur per fidem indies crescentem, donec credentem ad salutem perducat, quæ Evangelii est virtus, uti præcessit. Et hic sensus op-

tine coheret ei quod sequitur: « Sicut scriptum est. justus autem ex fide vivit; » ut ibi patebit: estque hebraismus hic simplicissimus et creberimus. Sic enim Hebræi significant rei profectum et augmentum, per geminationem rei mediante præpositione in; ut Psal. LXXXIII: « Ibunt de virtute in virtutem, » id est, ibunt in profectum et augmentum omnis virtutis. « Simili sensu, II Cor. II, 16, vocatur « odor mortis in mortem, et odor vite in vitam. » Et cap. II, vers. ult.: « Transformamur, inquit, a charitate in claritatem, » id est in majorem claritatem. Sic in hac epist., cap. VI, 19: « Exhibuistis, inquit, membra vestra servire iniquitati ad iniquitatem, » id est ad incrementum iniquitatis, ut de scelere rueretis in scelus. Eadem phrasim alibi passim occurrit.

SICUT SCRIPTUM EST (Habacuc II, 4): JUSTUS AUTEM EX FIDE VIVIT. — q. d. Vita gratiæ, qua vivit justus, primo, incipit a fide sola; secundo, crescit et perficitur fide, licet non sola, sed crescente ad fidem vivam gratiæ et charitatis, per observationem mandatorum, ut ea facias, quæ fides jubet. Nam aliquo implicat vivere sine vita, aut fide viva. Sicut ergo dicitur Proverb. IV, 23, quod ex corde vita procedit, id est quod homo ex corde videt et vitam hauriat, ita scilicet cor est radix vite, estque in homine primum vivens et ultimum moriens; per hoc tamen non excluduntur cerebrum, pulmo, jecur, stomachus et cætera, quin ex iis quoque vivat et vitam suam hauriat homo: ita pariter dicitur quod justus ex fide vivat, quia fides est initium, radix et quasi cor vite spiritualis gratiæ; per hoc tamen non excluduntur spes, charitas aliæque virtutes, quin ex iis quoque vivat justus. Vide can. 2 et 3.

Citat hic Paulus Habacuc prophetam, qui cum cap. I, graviter questus fuisset de prosperitate impiorum, quod scilicet impii Chaldaei in victoriis et imperiis essent fortunatissimi, ideoque populo Dei, id est Judæis, tyrannice dominarentur, quodque Deus populum suum piûm et fidelem, adeoque res humanas negligere videretur; respondet ei Deus, cap. II, se brevi ostensurum suam providentiam et judicium, missurum scilicet se Cyrum, qui Babylonios impios subigat et evertat, Judæos pios liberet et salvet, ut recte ibidem annotavit Antonius Guevara, et patet ex vers. 5 et seq. Sub Cyro vero allegorice intelligit Christum, eumque hic præcipue significare intendit Spiritus Sanctus, qui Babylonie, id est regno impietatis et diaboli everso, inde veros spirituales Israelitas, id est fideles Christianos, eruet et salvabit: « Si moram, inquit Habacuc II, 3, fecerit, expecta illum: quia veniens veniet (scilicet Deus justus judex et vindex, tam impiorum, puta Babyloniorum, quam piorum et fidelium, puta Judæorum, per Cyrum, et longe verius per Christum), et non tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso: justus autem in fide sua vivet. » Hæc enim verba allego-

ricæ de Christo explicat S. Paulus, Hebr. x, 37, dum eos ad constantiam in fide ex Christi secundo ad judicium adventu, adhortatur: « Adhuc modicum, inquit, et qui venturus est (Græce ἔρχομαι), veniet, » etc. Solet enim Christus dici ἔρχομαι; id est venturus, ut veritè noster Interpres: ut patet Apoc. I, 4; Matth. XI, 3; Joan. I, 15; Actor. XIX, 4.

Hinc sequitur, primo, Habacuc loqui de fide generatim, qua Deo quavis in re credimus, quaque proprie credebant Judæi Deo per Habacuc aliosque Prophetas, promittenti liberationem e captivitate Babylonica per Cyrum. Hæc enim fide in Deum, quilibet justus pie, justè, sanctè, pacatè et divine vivere incipit, pergit et proficit; dum in quavis tribulatione et miseria, hæc fide et spe in Deum, vitam animæ sustentat, conservat et adjuvat. Dicit ergo: « Justus ex fide vivit, » q. d. Qui incredulus et injustus est, Deo displicet, ac consequenter vera, recta, pacata et felici vita fidei gratiæ, justitiæ præsentis et felicitæ future non vivit, quia me habet infensum; et quia non in Deo, sed in hominibus et in humanis præsidis, rebusque creatis spem metumque suum ponit et defigit; hinc inquietus erit, misere vivet, liscoque semper agitatilur: fidelis autem et justus, qui credit Deo meisque hisce ex Deo prophetis de liberatore Cyro et ejus antitypo Christo, hic vivet vita recta, suavi, quieta, felici, sancta et imperterritata; quia in Deo, qui vera est vita, Deique promissis per fidem et spem defixus, Deo charus Deoque curæ erit.

Sequitur secundo, quod Apostolus hanc sententiam Prophetæ, « Justus ex fide vivit, » rectè applicet fidei in Christum: tum quia fides vera est illa, quam sanxit et instituit Christus; jam autem Deus sanxit fidem veram esse fidem in Christum redemptorem; tum quia fides de Cyro representabat allegorice fidem de Christo. Intendit enim Spiritus Sanctus per Cyrum, Cyricque liberationem representare Christum, Christique redemptionem qua suis fidelibus Christus vitam, justitiam, gratiam et gloriam impertit; adeo ut in Christo verissima sit hæc sententia, « Justus ex fide (Christi) vivit. »

Sequitur tertio, perinde esse, sive legas absolute cum Paulo, « Justus ex fide vivit; » sive legas, « in fide sua, » ut habent Hebræa, Aquila, Symmachus et Theodotus; sive legas, in fide mea, ut vertunt Septuaginta; legent enim ipsi in Hebræo אמונתו emananti, cum alii legant אמונתו emanata, id est in fide sua. Nam fides quæ in seipsa fides est, nostra est subjective, quia nobis inhæret; Dei vero est objective, quia Deum habet pro objecto. Credit enim Christum esse redemptorem, quia Deus hoc dixit et revelavit.

Sequitur quarto, Habacuc loqui de vita non corporis, sed animæ; non naturalis, sed supernaturalis, gratiæ scilicet et justitiæ, qua justus, quantum justus est, vivit. De illa enim hanc Propheta

Fides et conscientia in Deum singularet fruuntur.

Vita et beatitudo ex fide Christi.

Hebræo emanata est subjective, Dei est objective.

Vita spiritualis, non naturalis, gratiæ scilicet et justitiæ.

simulacris, quasi in imagine, Deum coluerunt.

Ubi nota: Multi Gentiles putabant ipsa idola ignea et lapidea esse deos; aliqui tamen sapientiores, uti Philosophi, sciebant ipsa idola non esse deos, et tantum in idolis ipsos deos representari: verumtamen omnes tam hi, quam illi, non Deum verum in idolo, quasi in imagine, ut vult Calvinus, sed ipsa idola, uti Deum vel Numen aliquod adorant, et adoranda crediderunt; idque, quia putabant idolum esse corpus Dei, aut esse simulacrum Dei, Deumque similem esse idolo, et similia habere membra, aut esse locum et sedem Dei, cui quasi naturaliter adhereret et praesens esset Deus. Denique censebant omnes idolum habere aliquid numinis, ut cum ad illud irent, ad deos ire se putarent, ut Cicero, lib. I *De Natura Deorum*; idque quia videbant idolum loqui et oracula dare. Exiops hic paucos Gentilium sapientissimos, qui idola colebant non ex animo, sed metu legum suarum, et ut populum metu deorum in officio continerent, ut testatur ibidem Cicero.

Peccatur ergo primo, quia demonem quasi animam idoli pro Deo coluerunt, eumque ex falsis oraculis, malis consiliis, et sua propria confessione, aliisque circumstantiis, non Deum, sed demonem esse agnoscere potuerunt et debuerunt.

Peccatur secundo, quia ipsa idola quasi aliquid esset Dei, adorant, placant, invocant; hoc enim, quidquid negat Calvinus, clarissimum est ex *Psalm. cxvii, Baruch. vi, et Sapientiae xiv*. Idem expresse docent Patres, Tertullianus, Lactantius, Justinus, Athanasius, Athenagoras, Cyprianus et alii, qui passim ridet Gentiles, quod lapides et ligna pro diis colant, ut etiamnum faciunt Indi et Japonenses. Nil ergo idolo cum imagine Christianorum, quae nihil habet numinis, sed nudam rationem imaginis, quae est representatio suum prototypum, ut docent S. Basilius et Damascenus.

Nota secundo: Licet Catharinus de Socratis et Platonis salute bene speret et existimet, tamen Xenophon et Plato docent Socratem diis Graecorum sacrificasse, et inter alia gallum Aesculapio. Sic Plato eosdem colendos censuit, quod lex Gentium ita iuberet, uti testatur Eusebius, lib. XIII *De Praepar. Evang.*, cap. viii et xi. Sic et Seneca sacrificia laudat, non quasi diis placita, sed quia legibus iussa, uti testatur S. Augustinus, lib. VI *De Civit.*, cap. x. Idem Plato, in *Epimenide*, divinum cultum tribuit caelis, astris et demonibus. Denique Trismegistus daemonum simulacra colenda esse docet, ut beneficiant, inquit S. Augustinus, lib. VIII *De Civit.*, cap. xxiii. Eadem colenda esse ob metum legum politicarum docuit Cicero, lib. I *De Natura Deorum*. En quo labitur humana, etiamsi docta, infirmitas et caecitas, si Deum deserat et a Deo deseratur, ut merito in eos hic ita detonet Apostolus.

VOLUCRUM, ET QUADRUPEDUM, ET SERPENTUM. — Nam aves, serpentes, feles, crocodilos, imo alia, porros et herbas, quin et sterutium, cloacinam, pestem, febrem, aliaque his absurdiora veteres pro diis coluisse, fuse docet S. Augustinus, lib. III *De Civit.*, cap. xii, et lib. IV, cap. x et seq., et lib. XVIII, cap. xv. Unde et Juvenalis satyra penultima Aegyptios, quod sua caepe coleret quasi numina, ita ridet:

Porrum et caepe nefas violare ac frangere morsu.
O sanctas gentes, quibus haec nascuntur in hortis
Numina!

24. PROPTER QUOD TRADIDIT ILLOS DEUS IN DESIDERIA CORDIS EORUM, IN IMMUNDITIAM. — « Propter quod, » q. d. Sicut illi gloriam Dei serpentibus, aliisque immundis et ignominiosis creaturis tradiderunt, ita etiam Deus tradidit illos immunditiae, et ut contumeliis afficiant, » graece τὴν ἀκαθάρτησιν, id est ut ignominia afficiant corpora sua. » Nota: Deus hos ita tradidit, non proprie immundando, vel impellendo eos ad mala, ut vult Calvinus: haec enim blasphemia est nimis evidens et atrox in Deum, ejusque infinitam bonitatem et sanctitatem; sed tradidit eos Deus in peccata, quia permisit eos suae concupiscentiae, demoni et occasionibus peccati, ut fornicatione et adulterio corpus suum dedecorarent. Unde *Psalm. lxxx*, Dominus idem explicans ait: « Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventibus suis. » Sic S. Augustinus, lib. V *Contra Julian.*, cap. iii, et *De Grat. et Lib. arbit.*, cap. xxi, docet Deum tradere peccatores in prava desideria, quando non solum non apponit gratiam, sed etiam ponit occasiones et offendicula peccandi (licet alio et pio fine), in quas eos per suam malitiam gravius ac turpius impacturos praevideat, non autem praedefinit, praedeterminat vel impellit. Talis occasio sunt opes, honores, deliciae, quibus impios Deus cumulavit, uti bene utantur; scit tamen id eos non facturos, sed in ea peccata abuturos. Vide *can. 14 et 15*.

Objicit Boza: Deus quasi iudex tradit impios carnifici, scilicet peccato; ergo non tantum permittit, sed positive tradit eos peccato.

Respondetur: Alter permittit homine peccata, aliter Deus: homo negative, Deus positive: quia Deus voluntates omnium hominum acerrime omnipotentiae suae manu, quasi lupum vel feram fene constrictas tenet, quam positive laxare debet, ut male agere possit. Unde recte haec laxatio et permissio dicitur actio et traditio, maxime quando fit a Deo, ut vindice, ad puniendum praecedens peccatum, ut dixi *can. 21*.

Hinc docent Theologi peccata sequentia praecedentium peccatorum esse penas, ita Magister Sententiarum, in II, dist. 36, et Augustinus, lib. V *Contra Julian.*, cap. v, ubi sic ait: « Crimina criminibus vindicantur, et supplicia peccantium non tantum sunt tormenta, sed et vitio-

rum incrementa. » Et in *Psalm. lviij*, in illud, *Supercedit ignis*: « Inter primum, ait, peccatum apostasie et ultimam penam ignis aeterni, media quae sunt, et peccata sunt, et poena peccati. » Et paulo superius, in illud ejusdem psalmi, *Iniquitatem manus vestrae concinant*, docet quandam esse peccatum inter se colligationem, et velut catenam, in qua alia sint causa sequentium peccatorum, alia poenae praecedentium, qua de re vide quoque S. Gregorium, lib. XXV *Moral.*, ix.

25. COMMUTAVERTUNT VERITATEM DEI IN MENDACIUM. — id est in mendax falsum idolum; *idolum enim Graecis est res vana, inanis, umbratica, fallax et mendax*; sicque idola mentiuntur se esse deos, sicut mendaces umbrae deorum: de quo plura dicam I *Cor. viii*.

26. PROPTEREA TRADIDIT ILLOS DEUS IN PASSIONES IGNOMIE. — Graece, εἰς τὴν αἰσχύν, id est in libidines patheticas et pudendas, ut nimirum contra naturam non tantum masculi et pathici pueri cum masculis; sed, ut sequitur, et feminae cum feminis omnes naturae et honestatis limites transcendentes commixtae sint. Ita Ambrosius, Theodoretus, Anselmus et alii. Dicitur haec praepostera et vesana libido *τὴν αἰσχύν*, non tantum quia in ea active libidinis praepostera ut passiva respondet; sed etiam quia haec passio ita vehementer est, ut homo illi immersus, adeo ab ea absorbatur, ut potius pati quam agere videatur, sicut instar equi equae adhiñentis et ad eam furentis. Jam vero Gentiles, non tantum plebeios, sed et Philosophos, ac nominatim Socratem, infami hae pederastiae vitio laborasse, tradit Philo, lib. II *De Vita contemplat.* Quin et Laertius, in Vita Socratis, tradit eum in iudicio, quo ad mortem damnatus est ducentis octoginta sententiis, accusatum fuisse primo, quod Deos patrios respueret et nova daemonia induceret; secundo, quod contra fas et jus juvenes corrumpere. Idem vitium Platoni ascribit Laertius, Gellius, lib. XVIII, cap. ii, et lib. XIX, cap. xi, et Plutarchus, lib. *De Educatione liber.*, ante finem: licet Cardinalis Bessarion, Platonis propugnator, eum ab hoc vitio purgare conetur, lib. IV in *Calumniatore Platoni*, cap. ii. Addit S. Chrysostomus, Solonem et alios Philosophos non tantum pederastiam fecisse, sed et eam quasi honestam laudasse et legitime sanxisse, statuisseque ut illam exercere possent liberi, non autem servi; quasi pederastia non servos, sed liberos tantum deceat, sicut et ipsa ars libera et liberalis. Talia monstra quoque ab heresi nata nostra vidit et protulit etas. Contra hos fulminat hic S. Chrysostomus et Patres saepe.

Denique ut videns verissimam esse hanc Apostoli sententiam, atque Philosophos fuisse impurissimos et spurcissimos, audi ex uno Diogene Laertio, serialium singulorum haec de re emblemata.

Periander, inquit, Cratea propria matre sua abusus est, lib. I.

Socrates Alcibiadi in deliciis fuit, lib. II. Theodoros ait sapientem publice abscque pudore et suspitione scortis congressurum.

Phaedon captus ab hostibus, infami se questui addidit.

Stilpo, praeter uxorem, Micareta pellice utebatur.

Menedemus notatur nimium familiaris fuisse amae Aesclepiadis.

Aesippus, lib. IV *De Antiquis deliciis*, ait Platonem captum fuisse amore Stelle astrologi et Dionis: alii Phaedrum addunt, alii etiam Alexim. Plura de eo habet Laertius, lib. III.

Bion Borysthenites Theodote et Phileta, scortis, palam congredebatur: item duos adolentes, Demetrium et Myrleanum Leocharem, turpiter amavit. Unde et ab Aristote Chio, Corruptor juvenum dictus est. Idem adoptabat juvenes, ut eis abuteretur, lib. IV.

Aristoteles Hermie concubinam amavit, eique sacrificavit, lib. V.

Demetrius Phalereus, qui 360 status aereis honoratus est, a Cleone turpiter est perpressus.

Anthistenes dicebat sapientem formosissimum quibusque mulieribus congressurum, lib. VI.

Diogenes dicebat debere esse communes mulieres et filios.

Zeno uxores communes in republica statuebat, lib. VII, lib. VII.

Chrysippus, in libro *De Republica*, congregi jubet matris, filiiabus et filii.

Eudoxius fuit in deliciis Theomedonti medico, lib. VIII, lib. VIII.

Epicurus Leontiam et Themistam meretricis, lib. IX et Pithoclem, formosum adolescentem, in deliciis habebat, lib. X.

Eant nunc politici et naturalistae nostri, Philosophos hosce ut viros probos praedicent, eosque ut sanctos et beatos canonizent, quos infanda veneris mancipia Asmodeus ancoravit, Orcoque addixit. Praeclara S. Bernardus, contra Petrum Aballardum platonizantem, epist. 109 ad Innocentium Pontificem: « Ubi, inquit, dum multum sudat, quomodo Platonem faciat (Aballardus) Christianum, se probat Ethnicum. »

FEMINE EORUM IMMUTAVERTUNT NATURALEM USUM, IN EUM USUM QUI EST CONTRA NATURAM. — Nota, diabolico invento feminas instar virorum cum feminis active congressi. Docet id et plura Seneca, epist. 93: « Feminae, ait, cum virorum licentiam equaverunt, corporum quoque virilium vita equaverunt: non minus pervigilant, non minus potant, oleo et mero viros provocant, libidine vero nec maribus cedunt, pati natae. Dii illas deaeque male perdidit, adeo perversum commenta genus impudicitiae, viros ineunt. » Graecis hae feminae Tribades dicebantur, id est frictices, quarum meminit Tertullianus, lib. *De Pallio*. Unde *τὴν ἀσκήσαν* dicitur, quod dicitur, tribadum illa insana et nefaria libido, cujus inventrix creditur fuisse Phila-

Pathica
libido
qualis?

erato et
alii Phi-
losophi
Gentiles
infames
pederas-
tia.

Rem ha-
relic
nostrum
temporis
decevari-
tio late-
rante.

Diogenes
lib. I.

nis. et ob nane male auditi Sappho. De his agit impurissimus Lucianus, dialog. Clonarium et Lorno. Inne invitus licet scripsi ad hoc, ut sciant confessarii quanta sit libidinum vorago, sciantque feminas quoque, ut viros, peccatum molli- tati committere. ut Galenus, medici et experientia docet: et sicut illud in se exerceant, ita et in alios idem exercere modis infandis.

MERCEDEM (quam oportuit) EP- IS SUI IN SEMET- IPSIS RECIPIENTES. — Pro mercede, a. graece est ἀμοιβή, id est recompensationem, sive mercedem pro meritis; ut quia contra naturam ordinem cum ignominia creatoris, eo relicto ad creaturam idola- triam se converterunt, hac de causa iuste a Deo permissi sint naturam ordinem pariter in acta generationis invertire, et pudenda libidine se dedecorare. Ita Anselmus.

Porro idololatriam esse causam libidinis et obscenitatis, docet quoque Sapiens, cap. iv, vers. 12: «Initium, inquit, omnis fornicationis est ex- quisitio idololorum, et adinventio illorum corrup- tio vitae est:» idque primo, quia idola iis cere- moniis colebantur, quas ad omnem obscenitatem homines impellerent, ut patet ex sacris Priapi, Veneris, Bacchi. Et hoc permittente Deo in suppli- cium idololatriae, ut ait hic Paulus. Secundo, quia idololatriae, ut ait hic Ambrosius: «Deum inecu- riosum colentes, atque per hoc negligendum, magis hebentis sunt, et ad omnia mala admittenda facti promptiores.» Exardescit enim concupis- centia, cum vindicem non timet Deum. Quis autem timeat Deum ligneam, aut saxeam? Tertio, quia, ut ait S. Athanasius, orat. Contra idola: «Idololatria instituta est desiderio eorum qui stupris et propudis pleni, figmentis represen- tantur.» Jupiter enim adulter cum ut Deus colitur, quis non putet licere, imo pulchrum esse adulterari, quod ea in re deo suo similis sit? Ad- dit S. Athanasius: «Et pene omnes civitates om- nibus libidinis sciant, ob immanitatem mor- tum quam in suis diis conspiciunt; neque est in hoc genere deorum quem castum appelles. Olim certe Phoenissae mulieres ante idola prostituaban- tur, dedicantes nunimibus sumum quæstum, per- suasu meretricum ea propitiari, ne prosperitatem rerum inde nasci.» Idem factitarunt virginis Ba- bylonicæ, Syrae, Medæ, Persicæ, Lydiæ et aliæ, uti dixi Baruch vi, 42. Pergit S. Athanasius: «Viri quoque, abdicato sexu, nec se amplius ma- res esse ferentes, mulierum naturam affectave- runt, tanquam ita honorifica grataque matri deo- rum facturi essent. Omnes autem in turpissimis vivunt, et certamen inter se pravitatis suscipere videntur, et, ut dixit S. Paulus, Mulieres eorum mutaverunt usum.»

28. SICUT NON PROBAVERUNT (graecè εἰς ἀδικίαν, id est non placuit eis, non est eis visum, non curaverunt) DEUM HABERE IN NOTITIA (id est, ait Am- brosius, credere Deum res nostras curare; vel, ut alii, Deum habere præ oculis, ut illi placere et servire intenderent. Verum simpliciter et magis proprie S. Chrysostomus, Theodoretus et Toletus sic explicant, q. d. Sicut non curarunt Deum verum vere nosse, ut recte de eo sentirent, sed idolis adhaeserunt, eaque pro Deo agnovissent et coluerunt; ita pariter iuste) TRADIDIT ILLOS DEUM IN REPROBUM SENSUM, UT FACIANT EA QUAE NON CONVENIUNT. — Nam, ut docet S. Gregorius, lib. XXV Moral., ix: «Qui errant in Dei cognitione, iuste traduntur ut errent pariter in agendis;» qui mentem et rationem ab errore non servant, exponunt se pecuninis cogitationibus et vitiiis, tum quia, errante duce, errant comites: cognitio autem est dux actionis; tum quia recedentes a Deo, recedunt a virtute et gratia; tum quia ubi non est cognitio Dei et timor, ibi dominatur effrenis concupiscentia.

Nota: «Reprobum sensum» vocat Paulus im- probam et perversam mentem, qua probat non probanda, et probanda improbat ac reprobat (hoc enim est Graecum ἀδικία), v. g. quae iudicat et probat molliorem, fornicationem, vindictam,

dixerit Lutherus, concubitum homini tam neces- sarium esse, quam cibum, et passim apud No- vantes personat hoc axioma, castitatem esse im- possibilem, quia vere Luthero et haereticis impos- sibilis est. Vere ergo dixit S. Hieronymus, lib. II Comment. in Oseam cap. ix: «Difficile est invenire hereticum qui diligit castitatem, etiam si eam verbis commendat et præ se ferat.»

Secundo, quia haeresis et infidelitas oritur ex superbia, superbiae autem præna est libido, sicut humilitatis premium est castitas. Unde efficacis- simum remedium ad castitatem, est humilitas. Haec enim iusta est Dei ordinatio, ut si mens Deo, et iis, quibus debet, se subdat, etiam sibi subdi- tum habeat corpus suum: sin Deo Deique vicari- us subdi nolit, etiam corpus suum sibi sentiat re- belle, ut pulchre docet Gregorius, lib. XXVI Moral., xii: «Sic, sic, inquit, elati iusta fuerant retribu- tioe feriendi, ut, quia superbiendo se hominibus preferunt, luxuriando usque ad iumentorum simi- litudinem devolvuntur; homo enim cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iu- mentis insipientibus, etc. Intus ergo videt Deus, quod mentem elevat, et idcirco permittit foris in- valescere, quod deponat; ergo pro humilitatis custodiam servanda est munditia castitatis. Si enim spiritus pie sub Deo premitur, caro illicite supra spiritum non levatur: et contra. Unde et primus ille inobediens Adam, mox ut superbiendo peccavit, pudenda contexit.» Ita virgo illa, de qua Palladius in Lausiaca, cap. xxiv, a demone superbiae obsessa, deserta fuit ab angelo tempe- rantiae, et turpiter lapsa.

29. REPLETOS (id est, ut replentur: pendet enim a verbo tradidit, q. d. Hoc ipso, quo tradi- dit eos Deus in reprobum sensum, factum est ut replerentur, fuerintque repleti) OMNI INIQUITATE, DOLO ET MALIGNITATE. — Pro malignitate, graece est κακότης, quod, ait Aristoteles, vitium est, quo omnia in deteriorem partem accipiuntur: alii morum asperitatem vertunt; sed hanc significat vox in- composita, qua sequitur. Syrus fraudem vertit.

30. DEO ODIBILES. — ὀνειδής, id est Deo odibi- les, vel Dei osesore, a quibus Deus abhorret, vel qui execrantur Deum. S. Cyprianus, epist. 68, legi- dit Deo abhorrentes, ὀνειδής enim abhorreere signifi- cat; unde Silyx, palus inferni, ita dicta est ab horrore.

ELATOS. — ἀτάκτος, id est gloriosos et iacta- bundos.

31. INCOMPOSITOS. — ἀσύνθετος, id est inciviles, barbaris moribus, ab omni societate et conversatione honesta alienos, turbulentos, qui non possunt in civitate aut familia cum aliis componi. Ita ex De- mosthene Suidas. Œcumenius vertit, separantes se ab omnibus, id est omnes odio prosequentes et adversantes.

SINE AFFECTIONE. — ἀσέβητος, id est inhumanus, qui neminem, aiant Theophylactus, Œcumenius et Syrus, amat, nec habent amicum. Sic in India versus Peru, Indi quidam sunt Uri nuncupati, qui ita fugiunt homines, ut rogati qui sint, respon- deant se non esse homines, sed Uros, ut refert oculatus testis Josephus Acosta, lib. II De Novo orbe. Talis erat ille, de quo Satyrus, «nec amat, nec amat ab ullo.» Rursum ἀσέβητος, verti po-

obrietatem esse appetenda et sectanda; ac tan- dem, cum mens per consuetudinem peccandi est exæcata, iudicat hæc ipsa vix esse peccata, es- seque licita.

Tota hujus loci elegantia consistit in parono- masia et antihesi verbi ἀσύνθετος, et epitheti ἀσέβητος, q. d. Quia reprobarunt Dei notitiam et cultum, hinc traditi sunt in reprobam et perversam mentem: ἀσύνθετος ergo significat eos non expertes fuisse iudicii, ut vertit Beza (hoc enim minus est malum, et sæpe naturale), sed prave, distorto et perverso fuisse iudicio, quo scelera infanda iudicabant esse licita et honesta.

29. REPLETOS (id est, ut replentur: pendet enim a verbo tradidit, q. d. Hoc ipso, quo tradi- dit eos Deus in reprobum sensum, factum est ut replerentur, fuerintque repleti) OMNI INIQUITATE, DOLO ET MALIGNITATE. — Pro malignitate, graece est κακότης, quod, ait Aristoteles, vitium est, quo omnia in deteriorem partem accipiuntur: alii morum asperitatem vertunt; sed hanc significat vox in- composita, qua sequitur. Syrus fraudem vertit.

30. DEO ODIBILES. — ὀνειδής, id est Deo odibi- les, vel Dei osesore, a quibus Deus abhorret, vel qui execrantur Deum. S. Cyprianus, epist. 68, legi- dit Deo abhorrentes, ὀνειδής enim abhorreere signifi- cat; unde Silyx, palus inferni, ita dicta est ab horrore.

ELATOS. — ἀτάκτος, id est gloriosos et iacta- bundos.

31. INCOMPOSITOS. — ἀσύνθετος, id est inciviles, barbaris moribus, ab omni societate et conversatione honesta alienos, turbulentos, qui non possunt in civitate aut familia cum aliis componi. Ita ex De- mosthene Suidas. Œcumenius vertit, separantes se ab omnibus, id est omnes odio prosequentes et adversantes.

SINE AFFECTIONE. — ἀσέβητος, id est inhumanus, qui neminem, aiant Theophylactus, Œcumenius et Syrus, amat, nec habent amicum. Sic in India versus Peru, Indi quidam sunt Uri nuncupati, qui ita fugiunt homines, ut rogati qui sint, respon- deant se non esse homines, sed Uros, ut refert oculatus testis Josephus Acosta, lib. II De Novo orbe. Talis erat ille, de quo Satyrus, «nec amat, nec amat ab ullo.» Rursum ἀσέβητος, verti po-

Misop- thypia vitium.

test, sine pietate, hoc est implos in parentes et cognatos.

ABSQUE FODERE, — id est fodifragos. Densat hic Apostolus synathresismum, pro rerum congre- gatione, ut ostendat quantum malum sit Dei igno- rantia et neglectus, atque in quo quantaque scelera Gentiles per lunc Dei neglectum incid- rint.

SINE MISERICORDIA, — id est immisericordes et crudes, qui hebr. vocantur אכזרי acari. Syrus vertit, cum quibus nullum est fides, nulla chari- tas, nulla pax, nulla denique misericordia in eis. Hi ergo sunt fructus idololatriæ, infidelitatis et pari hæresis.

32. QUI CUM JUSTITIAM DEI COGNOVISSENT, NON INTELLEPERUNT (noluerunt intelligere, considerare, et practice sibi persuadere), QUONIAM QUI TALIA AGUNT, DIGNI SUNT MORTE: ET NON SOLEM QUI EA FACIUNT, SED ETIAM QUI CONSENTIUNT FACIENTIBUS. — Kennilius, Valla, Erasmus et Faber hic volunt corruptum esse nostrum textum, quia Græca sic habent: ὅτι οὐκ ἐπέσταντο τῷ θεῷ ἀπορίστας ἔτι δὲ τῆς σωτηρίας ἐπιπέσσαντες αὐτῷ ἀνάγκη κείνην, ἀλλὰ καὶ ἀνομιὰς αὐτῶν ἐπέσσαν, id est, qui cum justitiam Dei cognovissent, videlicet, quod qui talia agunt digni sunt morte, non solum ea faciunt, sed etiam facientibus consentiunt. Hoc enim consentire majus et pejus est, quam facere. Fit enim ex ma- litiis, cum facere sæpe ex mera infirmitate proma- net. Ita quoque legunt et explicant S. Chrysosto- mus, Theophylactus et Œcumenius. Verum variare et olim variasse exemplaria Græca patet ex Œcu- menio, Origene et quibusdam manuscriptis. Rursum nostro Interpreti per omnia consentit Am- brosius, Sedulius, Haymo, Anselmus, Hesy chius, lib. VI in Levit. xx; Symmachus Papa, in Apologet. contra Anastasium Imper., et S. Cyprianus, lib. 2, epist. 4. Denique nostra lectio planior et facili- or est intellectu, ideoque verisimilior. Videtur enim Apostolus hic taxare Philosophos sapientiores, qui idolorum cultum, aliaque vitia jam dicta, licet mala esse scirent, nec passim ea facerent et per- petrarent, illa tamen ab aliis facta probarunt, vel dissimularunt, sive metu legum, sive amore suis placendi et timore eisdem displicendi. Vide dicta vers. 23.

Textus hic incho- ratur impropie- biliter distat a Kennili- to.